

שבת

מוסף מקור ראשון לתורה, הגות, ספרות ואמנות

מבקשים את האחד | רחלי ריף

מוסף 'שבת' מקור ראשון כ"ז אלול תשע"ו, 30.9.2016

במשך כשנה נפגשו חברי קבוצת "אמן", הכוללת אנשי רוח ודת יהודים, נוצרים ומוסלמים, כדי ללמוד על התפילה זה של זה ולהתפלל זה לצד זה. בשיחה איתם לרגל סיום פסטיבל "מקודשת" הם מסבירים מדוע דווקא התפילה היא המפתח לחיבורים הגדולים, ומספרים על החלום להקים בירושלים בית משותף לכל המאמינים.

עצם ההליכה בשביל הכניסה למרכז העירוני למוזיקה בגיא בן הינום בירושלים מרגשת. לצדנו נשקף הוואדי היפה, פריחת חצבים כבר נראית בו, ואנו עוברים בין בדים לבנים, מתנופפים ברוח, מתוחים כשערים. בין שער לשער עומדים פעם שייח' מוסלמי, פעם נזירה קופטית, פעם אב קתולי, פעם רב ופעם רבה, ומברכים את הבאים במאור פנים.

כשמגיעים לחדר הקטן, פרי עיצובו של האמן טל ארז, התחושה המיסטית, החלומית משהו, רק מתגברת. מהתקרה משתלשלות רצועות בדים לבנים – שקופים, שעליהם מוטבעים פסוקים מספרי הקודש והרוח של שלוש הדתות. הנכנסים נעים בין הבדים, מפלסים בידיהם את הדרך, כמו ביער שקוף של פסוקים, מתעכבים וקוראים בשורות מעוררות ההשראה, ואז תופסים מקום על הרצפה או בכיסאות מאחור.

לאחר מספר דקות אימאם, רב, שייח'ה, רבה, אב ונזירה ישתפו פעולה ויאגדו בעזרת סיכות את רצועות הבדים הללו, כדי לפתוח את מרחב הראייה של הקהל אל המתרחש בבמה הקטנה. במשך שבעה ימים יוסב החדר הקטן הזה לבית תפילה. לא כמקום שבו עוברים לפני התיבה וקוראים בספר תורה, אלא כזה שבו נשזרות זו לצד זו תפילות של יהודים, נוצרים ומוסלמים, במסגרת מיזם "אמן", בית תפילה לכל מאמינים.

חברי קבוצת "אמן". מימין לשמאל: יאיר הראל, הרב הפייטן חיים לוק (שאינו חבר הקבוצה), חכם דוד מנחם, האב רפיק, הרבה תמר אפלבוים-אלעד, שייח' איהאב בלחה, הרב דוב זינגר. צילום: גלי תיבון

במשך השבוע, שנערך במסגרת פסטיבל "מקודשת" של מיזם "עונת התרבות" בירושלים, דיברו המשתתפים על הפנים השונות של התפילה בשלוש הדתות. בוקר וערב עסקו במושגים כמו אחד, בקשה, סליחה ואהבה. בערב אחד הוזמן הקהל לטקס "זיכר" סופי ובו דרשוים מחוללים, באחר לתפילת קבלת שבת בבית כנסת. למוזיקה ניתן מקום רב: מקהלת הכנסייה הקופטית שרה במשולש ובמצלתיים, הפייטן הרב חיים לוק זימר פיוטי סליחות, המואזין של יפו קרא תפילת מועד'ן, וגם הרכב מוזיקה ממזרח ירושלים לקח חלק. בין האורחים שדיברו היו הרב בני לאו, סגן הפטריארך הלטיני האב דוד נויהאוז, המשוררת רבקה מרים, הרבנית הדסה פרומן, ד"ר מאוניברסיטת בית לחם, אימאם ממסגד אל אקצה, ורבים אחרים. הקהל היה מגוון: יהודים, ערבים ונוצרים, דתיים וחילונים גמורים, צעירים ומבוגרים.

סדרת האירועים היא שיאו של תהליך בן כחצי שנה, שבו נפגשו בירושלים באופן קבוע שמונה מנהיגי דת וראשי קהילות יהודים, מוסלמים ונוצרים – כאלו שהתפילה היא חלק בלתי נפרד משגרת יומם, כדי ללמוד יחד על עולם התפילה הייחודי לכל מסורת. חברי הקבוצה הם שיח' איהאב בלחה, איש אסלאם וחוקר התרבות הסופית; הרב דוב זינגר, ראש הישיבה התיכונית "מקור חיים", מייסד בית מדרש להתחדשות ומנהיג חבורות תפילה; האב רפיק, ראש הקהילה הקתולית דוברת העברית בירושלים; שיח'ה איבתיסאם מחמיד מפורידיס; חכם דוד מנחם, פייטן ומוזיקאי; האחות אסתר סאליב מהכנסייה הקופטית בירושלים; ויוזמי האירוע – הרבה תמר אפלבוט-אלעד, ראש קהילת "ציון" בירושלים, ויאיר הראל, חזן קהילת "ציון" ומייסד אתר הזמנה לפיוט ופסטיבל הפיוט. שוחחתי עם חמישה מהם.

הרבה תמר, איך קמה הקבוצה?

"בארבע השנים מאז הקמנו את קהילת 'ציון' בשכונת בקעה בירושלים, אחרי המעגל הראשון של עבודה פנים-יהודית, עשינו הרבה עבודה בין-דתית: החל בהדלקת נרות בין-דתית בחנוכה, דרך גמ"ח בגדים שהקמנו בשכונה במרכז העיר, שבו נשים יהודיות, נוצריות ומוסלמיות אוספות בגדים ומחלקות אותם, וכלה בבית מדרש ללימודי ערבית וקבוצת לימוד של ספר בראשית עם הקהילה הקתולית. אנחנו מאמינים שחלק מהתפקיד שלנו בשיבת ציון הוא ליצור שותפות מחודשת בין הדתות והאמונות.

"השותפות הזו נרקמה מלמטה, ותפסה תאוצה באופן משמעותי במפגש שהיה לנו, ליאיר הראל ולי, עם נעמי בלוך-פורטיס ואיתי מאוטנר מ'עונת התרבות'. המפגש בינינו היה מפתיע, כי הוא התרחש סביב המושג תפילה. הזמנו אותם להכיר את הקהילה שלנו, ובמפגש התחלנו לחלום להקים קבוצה של אנשי דת ומובילי קהילות משלוש הדתות המונותיאסטיות, שאיתם ניפגש במפגשים שקטים ללימוד על תפילה. חיפשנו מנהיגים שמשוקעים במורשת העתיקה שלהם ומזוהים איתה, ושיש להם קהילות, כדי שגם הקהילות שלנו יכירו אחת את השנייה.

"זוהי מה שקרה – יצרנו חבורה מגוונת מכל מיני מקומות על המפה הישראלית. במפגש הראשון ביקשנו שכל אחד יביא את ספר התפילה האהוב עליו, ודיברנו על מה זה בכלל תפילה. במפגש הבא דיברנו על הבואה בכל אחת מהמסורות שלנו. אחר כך שוחחנו על הנשמה, על האופן שבו כל מסורת שומרת על הטוהר שבה, ואז התחלנו להעמיק באוצרות המיוחדים שיש לכל אחת מהאמונות. כל חבר לימד את מה שקרוב לליבו. הרב דוב לימד על 'המבקש על חברו', שיח' איהאב על טקס הזיכר, וכך הלאה. אחרי שעברנו תהליך בעצמנו הרגשנו שאנחנו מוכנים לפתוח את מה שלמדנו למעגלים נוספים, והתוצאה היא סדרת המפגשים האלו, שאליהם הזמנו את הקהילות שלנו ואת הקהל הרחב."

למה "אמן"?

"זוהי מילה משותפת לכולנו, והיא מלשון המילה אמונה. רבי יוסי אומר במסכת ברכות: 'גדול העונה אמן יותר מהמברך'. כשאנחנו עונים אמן על ברכה אנחנו מעידים שהברכה הזו נוגעת באמת, שהיא שייכת לעולם של הקב"ה אחד, שיש לה מקום בעולם. יש הרבה ענווה ויופי בכך שבחרנו בה של האמן, שאנחנו עונים זה לתפילה של זה."

שייח' איהאב (מימין) והאב רפיק (משמאל). צילום: מיכל פתאל

אותה מטרה בשפות שונות

מה שמיוחד במפגש שלכם משאר המפגשים הבין-דתיים הוא ההתאגדות סביב התפילה. למה דווקא תפילה?

הרבה תמר: התפילה היא מרחב החלום של בני האדם. בתפילה האדם כואב את המציאות ומודה על המציאות, ומנסה להתפלל על הפער שבין השניים – בין ההווה לבין הכאב. המפגשים בינינו אפשרו מפגש מעבר לאידאולוגיה. במציאות הישראלית אנחנו נפגשים הרבה באידאולוגיה, ובתפילה יש תמימות קדושה. מאמינים נפגשים סביבה, ואם הם יכולים לקוות ביחד לכמה רגעים, זה דבר מאוד גדול. חיפשנו אנשים שעולם התפילה יקר לליבם, שהוא חלק מרכזי בחיים הדתיים שלהם, שמבינים את הכוח של תפילה ולכן יכולים להעריך את התפילה של אדם שמגיע ממורשת אחרת. **הרב דוב:** כשאדם נמצא בעמדה של תפילה, באופן טבעי הוא נהיה ענו יותר, ותולה את עיניו לשמים. כשאנשים נפגשים בהקשר הזה הם מגיעים למיטבם. זה מוציא מהם את הנקודה הפנימית שלהם, ואז המכנה המשותף גדול יותר. בתוך עולם שהתפילה לא תמיד זמינה בו, להיפגש עם אנשים שעוסקים בתפילה במובן מסוים יותר פשוט מלהיפגש עם אנשים שצריך לעורר אותם לנושא.

"דימיתי את זה לתחרות כביכול בין הגושים לגבי מי מגיע ראשון לירח. התפילה היא ניסיון להגיע אפילו מעל הירח, לשמים. שנים רבות היינו בתחרות, ואני חושב ששיתוף פעולה בין אנשים מאמינים שמתפללים יכול לקדם את ההגעה של האדם לשמים. אם ניקח לדוגמה את נושא השלום – המחלוקות ברורות על הארץ, אבל הקב"ה עושה שלום במרומיו, וכשאתה מתקרב לאחד, אז אתה גם מתקרב לטוב, לשלום, לכל מה שאנחנו מייחלים לו ומתפללים לו. אי אפשר לקדם את המציאות שלנו, בטח פה בארץ ישראל, בלי שנשיאת העיניים לשמים תהיה במרכז."

איך התפילה מתבצעת? הרי כל תפילה שונה מרעותה.

יאיר הראל: הבסיס הוא יצירת אמון וידידות אמיתית בינינו, והאפשרות של כל אחד להיות הוא עצמו. אנחנו לא רוצים להיות דומים זה לזה. לכן גם נזהרנו מלקרוא למה שאנחנו עושים בית תפילה משותף, אלא בית תפילה לכל מאמינים. ברור שזה נעשה במשותף, אבל לא רצינו שישתמע מכך שאנחנו יוצרים פה תפילה חדשה.

שייח' איהאב: לכל הלכה ולכל תפילה יש מקום, אבל אנחנו לא רוצים לערוב. יש הרבה דברים משותפים בינינו, ויש דברים שעליהם אנחנו לא מסכימים, אבל כמו שהתפילה שלי קיימת כך גם של האחר. בסופו של דבר כולם רוצים את הרצון של אלה, התפילות מכוונות לאותו הדבר. כולם מחפשים את אותה מטרה, בשפות שונות.

לא הרגשתם איזו התנגשות בין התפילות השונות?

האב רפיק: לא. יש לפחות מקום אחד שבו אנחנו באמת ביחד, לומדים אחד מהשני, והוא איך לעמוד מול המקום. כשיאיר מתפלל, כשהרבה תמר מתפללת, כשהרב דוב מתפלל, זה לפני המילים, איך הם עומדים מול המקום, מול א-לוהים. אחר כך גם אני צריך לעמוד. הדבר הזה בפני עצמו מאוד חשוב לי. זה משהו שגיליתי השנה. בנוסף, אני חושב שזו טעות לפחד אחד מהשני. למה אני לא יכול לשמוע מואזין? למה אני לא יכול לשמוע את יאיר

שר או את חכם דוד מנחם? ולמה שהוא לא ישמע אותי שר? אני לא אומר שהוא צריך להאמין בתפילה שלי. אני מתפלל והוא יושב לידי, ושומע. חשוב להגיד – לפעמים אנחנו תופסים את זה שהשני מתפלל כסכנה בשבילנו. זו לא סכנה. זו לא יכולה להיות סכנה אם הוא באמת מתפלל."

שייח' איהאב: אני מתפלל שנים תפילה מוסלמית, וכשהיהודי או נוצרי מתפללים לידי, זה מחזק אצלי את התפילה. אני מרגיש שאני מתאחד עם כל הדתות ורואה את גדולתו של האל, כמה הלכות ותפילות הוא הביא לנו, וזה פותח לי עוד ערוצים בלב לקבל את האחר ולכבד את הבריאה של אחרים. אלוהים מקשיב ליהודי ולנוצרי כמו שהוא מקשיב לי, אלוהים יותר גדול ממה שאנחנו חושבים. למדתי מכל אחד מחברי הקבוצה. הרב דוב, למשל, לימד על הנושא של להתפלל על חברו, ולי היה מאוד חזק לשבת מול מישו, אם הוא יהודי או נוצרי או מוסלמי, ולהרשות לעצמי להתפלל ללא גבולות. זו הייתה חוויה מעצימה מאוד."

הזהות העצמית מתחזקת

בכמה מקרים באירוע ראיתי שהתפילות ממשיכות אלו את אלו, או שהשירה משותפת. למשל בשירה האדירה שלכל הקהל את המילים "אלה ו"א-לוהים", שחזרו כמו במנטרה. כך גם שירת האימאם שהפכה בסופה לשירת סליחות באופן ספונטני, וכך כשכולם שרו ביחד את המזמור "שובי נפשי".

האב רפיק: אנחנו משתמשים באותן מילים. אלו תפילות היומיום שלנו. ספר התנ"ך הוא ספר קדוש שאותו אנחנו אומרים כל השנה. אני לא אומר שהסכמה המנטלית שלי היא בדיוק כמו של יהודי שאומר את המילים. כל אחד אומר אותן בכוונה שונה בגלל הדת שלו. אבל אלו אותן מילים, אז למה לא לשיר אותן ביחד?"

יאיר הראל: בפן המוזיקלי, המוזיקה היהודית-מזרחית מתקשרת עם אותם מקורות מוזיקליים של מקאם, כך שהמפגש טבעי. ברבדים נוספים, אני עסוק כבר שנים בנושא הפיוט, וככל שאני לומד לעומק את הרבגוניות שיש בתוך העולם היהודי, אני מגלה שמה שיצר את כל הסגנונות האלו הוא במידה רבה הקשר המתמשך עם התרבות המוסלמית והנוצרית בכל מיני מקומות בעולם. זה כבר נטוע בפנים. אי אפשר להפריד בין הדברים. אי אפשר לדבר על פילוסופיה יהודית בלי הפילוסופיה המוסלמית. אי אפשר לדבר על פיוט בלי לדבר על השירה המוסלמית. המון דברים הם כבר אחד בתוך השני."

מה למדתם אחד מהשני?

האב רפיק: למדתי יותר טוב מיהו יאיר, מיהו הרב דוב, מיהו חכם דוד מנחם, מיהו האחות אסתר ומיהו איהאב ומיהו הרבה תמר. בשבילי זה דבר ראשון. הדברים מתחילים שם. העניין זה לא הדתות שצריכות להשתנות. אנשים יכולים לעשות בהן שימוש רע, אבל הדתות לא רעות. כשאני יוצר קשר עם אנשים מדתות אחרות, קודם כול זה מעשיר אותי, וחץ מזה אנחנו עושים דרך ביחד. בגלל הידידות הזו אני אשפיע על חברי הקהילה שלי והמנהיגים האחרים ישפיעו כי ידברו על זה בקהילה שלהם. במקום להתעלם או להתנכר אנחנו יוצרים קשר, אנחנו חיים ביחד בירושלים."

יאיר הראל: אני לא רוצה לדמיין את ירושלים אחרת, בלי כל הקולות שנמצאים בה וקושרים אליה. נולדתי וגדלתי פה, ולא הכרתי כלום. לא מוסלמים ולא נוצרים, וגם בתוך היהודים יש הרבה שלא פגשתי. המפגשים בינינו הם לא מפגשים של חיה ותן לחיות. אלו מפגשים מרחיבים מבחינה נפשית

ורוחנית, שמחזקים את הזהות שלי. אין לי צורך להידמות לנוצרים או למוסלמים. הזהות העצמית שלי לא מיטשטשת, אלא מתחזקת ומתעשרת מתוך המפגשים. הבנתי עוד יותר איפה הצדדים החזקים ואיפה החלשים שלי.

"בצד היהודי ראיתי בעיקר מול החברים המוסלמים כמה אנחנו טקסטואליים ושכלתניים, כמה אנחנו עמוסים במילים ובטקסטים. מצאתי מכנה משותף עם העולם הנוצרי, שבו יש עולם טקסטואלי. הבנתי דברים לגבי התדרים שקשורים למוזיקה, והעבודה של הגוף, האקסטוזה שבתוך המעשה הדתי. היו דגשים שונים שחידדו דברים שחזקים אצלי או שאני רוצה לחזק. לא לחקות, אלא לקחת השראה. אני כחזן, כשליח ציבור, לומד מזה. זה מפרה אותי מאוד."

ישראל כמרכז דתי עולמי

הרב דוב, היו לך חששות מהצטרפות לקבוצה?

"יש חששות. לאורך כל הדרך יש פערים בינינו. ככל שאדם מגיע למקומות הפנימיים יותר הוא רוצה להיות יותר קרוב לאינטימיות שלו, לאופן שבו הוא רגיל לדיוק שעבודת השם קיבלה לאורך הדורות במסורת שלנו. זה לא קל להיפגש עם צורה אחרת, לפעמים אפילו שונה, אולי לא תמיד מזוככת בצורה שרגילים בה. זה קשה. יש פה תנועת מטוטלת, כי מצד אחד יש משותף, ומצד שני דווקא במקומות העדינים יש פערים. זה לא דבר קל, זה דרש למתוח את הגבולות, לפתוח את הלב. למשל לשמוע את המוזיקה של המואזין, לשמוע 'אללה אכבר', שבדרך כלל יש לזה קונוטציה שלילית של מי שבא לדקור אותי, ואז לשמוע את זה כשלעצמו, לדעת שבשורש, בסופו של דבר גם האסלאם מחפש את האחד."

התגובות שקיבל מהסביבה להשתתפות בקבוצה, אומר הרב דוב, נעו בין "הרמת גבה, סקרנות, תמיהה מה לי ולזה, וגם עידוד ותמיכה. באופן טבעי היו תגובות כאלו וכאלו. בסך הכול מה שאנחנו עושים מתקרב לנבואה במיכה פרק ד', שבה 'והלכו גויים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו', ולאחר מכן 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. נראה שהשלב הבא לאחר שהגענו לארץ ישראל הוא שהארץ תחזור להיות מרכז רוחני. נראה לי מרגש שישאל תהפוך להיות המרכז הדתי העולמי."

הגיעו לאירועים לא מעט אנשים חילונים, חלקם אתאיסטים.

הרבה תמר: מישוהי באה אליי בסוף אירוע ואמרה לי – אני זוכרת שסבא שלי התפלל כך, ואני לא מתפללת שנים, ופתאום ישבתי פה וחשבתי כמה יפה התפילה שלנו. התרגשתי לשמוע את זה. יפה לראות שפות שונות, ולהכניס בתוך זה את השפה של האנשים שחיים בעולם לא דתי. גם הם באו והביאו יחד איתם שירה וכמיהה, ואומץ להיכנס לתוך מרחב שהם תופסים כשייך רק לדתיים, וכל ההגדרות פשוט התמוססו."

הרב דוב: מצער שהדבר שהוא אחד גורם לפירוד. יותר הגיוני שהקרבה לא – לזהים תגרום לאחדות. אני מרגיש שכשעושים דבר אמיתי, כשנוגעים בשורש, אנשים ממיסים את הגבולות שלהם ומוכנים להיפתח. וזה דבר גדול. אני מייחל לכך שאנשים שבדרך כלל התפילה לא זמינה להם בגלל שהם מזהים אותה כשמשוהו ששייך רק לדתיים יבינו שהיא גם שלהם, שהתפילה היא הדבר הכי בסיסי של האדם. האדם, לפני שהוא יצור חושב, הוא יצור מייחל ומתפלל, וזה שייך לכולם. זה לא שייך רק למי שלמד בישיבה. אני חושב שאם הפרויקט הזה היווה פתח לתפילה אצל אנשים שלא היו רגילים בה, זה דבר גדול."

הפעילות הזו באמת יכולה להביא לשינוי בפועל, במציאות המדממת שלנו?

הרבה תמר: בטח שכן. אני מאמינה מאוד שתפילה היא אחד הכוחות הגדולים שמעצבים את המציאות. לצעקה ולבכי של אדם יש הד בעולם, ובטח אצל מי שיושב לידינו ורואה אותנו בבכי ובצעקה. אדם מתפלל הוא אדם שיש בו סוג של עקשנות גדולה לסרב לקבל את המציאות כמו שהיא, וגם תקווה גדולה שלמציאות יש כל הכוחות להפוך להיות אחרת, וענווה שהוא לא עושה את הכול לבד. האם לדבר הזה יש משמעות במציאות? עובדה שמצאנו שותפים לדרך. הגיעו מאות שותפים במהלך השבוע. המואזין הראשי של יפו, אימאם מאל אקצה, נזירים מאבו גוש. אלו דברים נורא משמעותיים שמשנים את העולם, כי אדם רואה מולו אדם מתפלל ויודע שקרבת הנפש בינינו גדולה."

יאיר הראל: היה חשוב לנו להתחיל צנוע. גם החדר שבו התקיימו האירועים היה מאוד מושקע אבל קטן. אנחנו בעצמנו בתהליך של למידה, מה זה המפגש הזה ומה יוצא ממנו. יש כל מיני מעגלים של שיח בין-דתי כזה או אחר, אבל מה שמייחד אותנו הוא המוטיבציה הפשוטה של ללמוד אחד מהשני על הדבר הזה שנכתבו עליו כל כך הרבה ספרים, ואף אחד לא מצליח להבין בדיוק מהו, התפילה.

"את המילה שלום לא תמצאי כאן, היא אפילו לא אחד מהנושאים. כמובן שהשלום מרחף על הכול, הוא הכלי שמחזיק את הכול, הוא שלמות, אבל רצינו להוציא את האירועים מהקונטקסט הפוליטי. כרגע זה נראה אוונגרד, אבל זה מיינסטרים, המפגש הזה מצליח להיות רלוונטי לרוב האנשים. הבסיס הוא יצירת אמן וידידות אמיתית בינינו."

הרב דוב: מי שמתפלל מאמין שהמציאות מורכבת גם ממה שקורה בשמים, ולא רק ממה שקורה בארץ. התפילה היא חלק מרכזי בחיים שלנו, וזה עצמו דבר חשוב. אם היו מזמינים אותי ואומרים שיש לי יכולת להשפיע על תנועת האסלאם בעולם, בוודאי שהייתי עושה כל דבר בשביל זה. האסלאם, במיוחד הסופי, יש בו הרבה שאיפה לטוב. לצערנו באופן שהוא יוצא החוצה זה לא תמיד כך. יכול להיות שכל הדבר הזה נאיבי, אבל לכל תפילה יש הנקודה הזו שהופכת את האדם לנאיבי, בכך שהוא לא מוכן לקבל את המציאות כפי שהיא."

שייח' איהאב: זה מתחיל מאיתנו. המפגשים כבר עשו שינוי בקבוצה. אהבה ושלוש כל הזמן צריך לחזק. ככה מתחילים דרך חדשה. מתחילים מאחד, אחרי זה באים חמישה ומאה וחמשת אלפים ואז מיליונים. אני מאמין שאם נתמיד ונתחדש ונהיה דינמיים ונעמיק, וכל אחד יביא את האור שטמון בדת שלו ובתפילה שלו, אז השינוי יכול לקרות. לא יודע אם עוד שנה או עוד 30 שנה, אבל הוא יבוא. צריך להתחיל לצעוד, ואללה יביא את הדרך. לא סתם אלוהים שם את כל הדתות במרחב מסוים של עיר הקודש. ירושלים זו ירושה של שלום, היא מקודשת ואנחנו צריכים לקדש את הקדושה שלה, לא להילחם בה.

הפכנו לחברים

איך אפשר להרחיב את הרעיון לשאר הקהלים בירושלים ובארץ?

יאיר הראל: אין סיבה שבשנה הבאה המפגשים האלו לא יהיו עם האפיפיור, הרבנים הראשיים, המופתי והאימאם הראשי. הסיבות הן פחד וקשיים פוליטיים. המפגש עצמו מתרחש מתוך הקשבה וצניעות והוא טבעי ומסקרן ונותן השראה. כרגע יש רצון לתת מקום להרבה אינפורמציה. מעבר לכך אנחנו עדיין לומדים. אפשר לפנטז שיש קונספט שנקרא בית תפילה לכל מאמינים והוא נמצא בכל עיר גדולה בארץ, אולי בכל עיר בירה בעולם, אבל זה משהו שצריך לבנות לו שפה. לא רק שפה של מפגש ומכנה משותף, זה לא מחזיק מים, לא מושך ולא משנה אנשים. אני לא אומר שאני יודע מה כן משנה, אבל אני חושב שנקודת המוצא שלנו היא אחרת, והיא מבקשת להיות נטועה עמוק בתוך החיים שלנו.

כשהראל מספר על ריטריט משותף של 24 שעות אינטנסיביות במדבר יהודה, שבהן הרגישו חברי הקבוצה את התפילה בזמן שלה – בזריחה ובשקיעה, ביחד ולחוד, ושגם "היה קצת אום כולתום", כולם צוחקים, והאב רפיק מסביר: "חכם דוד מנחם עשה לנו בערב קונצרט מאולתר לחלוטין, שעתיים של שירים אחד אחרי השני של אום כולתום ועבד אל-והאב. זה היה ערב שלא אשכח עד סוף חיי. הוא פשוט לקח את העוד והתחיל לשיר, וכולם שרו ביחד. זה היה חיבור אמיתי."

נראה שהפכתם לחברים.

הרבה תמר: מה שקרה בסדרת האירועים האלו היה יותר עמוק מההגדרות הצרות שאנחנו חיים בתוכן ביומיום. זה היה חובק כול. זה פעם בכל מי שהיה שם. וזה לדעתי מה שאישר לאנשים כל כך שונים לשבת ביחד, ולמנהיגים כל כך שונים להפוך לחברים. בזמן הזה כל אחד עבר דברים. הרב דוב חיתן את הבת שלו, השייח' איבטיסאם אירסה את הבת שלה, נולד לחכם דוד ילד. כל כך הרבה דברים עברו על כולנו, ועברנו אותם בתפילה והמון קרבה, והיופי הוא שיכולנו לחדד את ההבדלים בינינו וללמוד כל אחד על הגלימה והלבוש המיוחד שלו.

ומה הלאה? "התכנון הרחב הוא אכן להקים בית משותף לכל מאמינים בירושלים, ובו שלוש קהילות זו לצד זו – יהודית, נוצרית ומוסלמית, ובאמצע יהיה בית תמחוי וגמ"ח", אומרת הרבה תמר. "כל אחת מהמסורות תבקש להעמיק תפילה ותורה בציבור שלה, על פי שפת המסורת העתיקה שלה, ויחד לעשות צדקה וחסד. המקום יהיה גם בית לאמנים ומוזיקאים לקבל השראה מאנשי אמונה ומשפות אמונה. ובעיקר מקום שיבנה בירושלים את מה שחזו לה נביאי ישראל ביום מן הימים, והיא תהיה אור לגויים בשותפות האמונה שתצא ממנה. ועד שכל זה יקום, בינתיים נראה שהשנה הזו תוקדש לביקורים זה בקהילותיו ובמפעליו של זה."

